

Ekonomiskās attīstības monitorings 2014 **VALDĪBAS PAVEIKTAIS TIESLIETU JOMĀ 2014. GADĀ**

Vadītāji: ZAB „Borenius” zvērināts advokāts Lauris Liepa un zvērināta advokāta palīgs Marija Berdova

IEVADS

2014.gada deklarācijā par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību¹ (turpmāk – „**Valdības deklarācija**”) sadaļā „Tiesiskuma stiprināšana” bija iezīmēti vairāki solījumi, galvenokārt, turpinot Valda Dombrovka vadītā Ministru kabineta deklarācijā noteikto.

Valdības deklarācijā tika iezīmēti sekojošie virzieni: civiltiesību modernizācija, tiesu sistēmas reforma, investoru tiesiskā aizsardzība, administratīvo pārkāpumu sistēmas modernizācija.

Turpmāk ziņojumā tiks veikta Valdības deklarācijā ietvertu solījumu tieslietu jomā analīze, izvērtējot attiecīgā solījuma izpildi saskaņā ar 2014.gada 7.aprīļa Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai² (turpmāk – „**Valdības rīcības plāns**”), kā arī izvērtējot solītā regulējuma saturisko piepildījumu.

¹ Deklarācija par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, 22.01.2014. Pieejams: http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/deklaracija_ls.pdf (sk. 01.12.2014.)

1. Civiltiesību modernizācija

1.1. Alternatīvo strīdu izšķiršanas regulējums

Valdības deklarācijā tika izvirzīts mērķis ieviest kvalitatīvu alternatīvo strīdu izšķiršanas – mediācijas un šķīrējtiesu – tiesisko regulējumu. Valdības rīcības plānā šī mērķa realizācijai tika izvirzīti sekojošie uzdevumi:

- 1) „Veicināt šķīrējtiesu likumprojekta, grozījumu Civilprocesa likumā izskatīšanu un pieņemšanu Saeimā;
- 2) Izstrādāt un iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā pakārtotus Ministru kabineta noteikumu projektus, lai nodrošinātu Mediācijas likuma ieviešanu”.

2014.gada 18.jūnijā stājās spēkā **Mediācijas likums**, kurš paredz pakāpenisku mediācijas modeļa ieviešanu, nenoraidot nevienu no mediācijas modeļiem, kā arī atbilstoši grozījumi Civilprocesa likumā. Tā kā „tīrās mediācijas” modelis tika veiksmīgi izmantots arī pirms likuma stāšanās spēkā, veicot strīda risināšanu ārpus tiesas, ar šī likuma ieviešanu tiks ieviesti arī citi mediācijas modeļi – tiesas atvasinātā mediācija (tiesnesis pats izvēlas mediatoru no sertificētu mediatoru saraksta), tiesas mediācija (notiek tiesas procesa ietvaros, kuru veic tiesas mediators) un integrētā mediācija (apvieno tiesas procesa un mediācijas procesa elementus).

2014.gada 12.augustā stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr. 433 „Mediatoru sertifikācijas un atestācijas kārtība”, kas nosaka kārtību, kādā notiek pieteikšanās mediatora sertifikācijas pārbaudījumam, tā saturu, norisi un citus ar to saistītus jautājumus.

2014.gada 27.oktobrī tika pasniegti sertifikāti Latvijā pirmajiem 24 sertificētajiem mediatoriem. Mediācijas likuma pārejas noteikumos ir noteikts, ka sākot ar 2015.gada 1.janvāri, tiesai būs pienākums ieteikt lietas dalībniekiem mediāciju kā alternatīvu strīdu risināšanas veidu ar sertificēta mediatora starpniecību. Taču, tas neliegs pusēm izmantot arī citu nesertificētu mediatoru pakalpojumus.

2014.gada 11.septembrī Saeima **3.lasījumā pieņēma Šķīrējtiesu likumu**, kuram mērķis ir sakārtot šķīrējtiesu regulējumu, lai nodrošinātu efektīvu un taisnīgu civiltiesisko strīdu izšķiršanu šķīrējtiesā. Šķīrējtiesu likums stāsies spēkā 2015.gada 1.janvārī.

² Valdības rīcības plāns Deklarācijas par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai, 07.04.2014. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=265490> (sk. 01.12.2014.)

Šķīrējtiesu pārejas noteikumos ir noteikts, ka līdz 2015.gada 1.jūnijam šķīrējtiesas dibinātājam ir jāiesniedz Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā apliecinājumu par atbilstību likuma prasībām:

- a) pastāvīgo šķīrējtiesu var izveidot Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā dibināta biedrība, kuras mērķis ir pastāvīga šķīrējtiesu darbība;
- b) pastāvīgajai šķīrējtiesai ir noteikta darbības organizācija - telpas, personāls, interneta mājaslapa, kurā ir norādīta kontaktinformācija, šķīrējtiesas procesa izmaksas, tās reglaments, šķīrējtiesnešu saraksts (ne mazāk ka 10) un cita aktuāla informācija;
- c) pastāvīgajai šķīrējtiesai ir savs nosaukums, kas atbilst likuma izvirzītajām prasībām, un atšķiras no jau reģistrētās vai reģistrācijai pieteiktās šķīrējtiesas nosaukuma.

Gadījumā, ja līdz 2015.gada 1.jūnijam šķīrējtiesas dibinātājs nav iesniedzis minēto apliecinājumu un dokumentus, Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs līdz 2015.gada 1.oktobrim lemj par pastāvīgās šķīrējtiesas izslēgšanu no šķīrējtiesu reģistra.

Jānorāda, ka 2014.gada 5.jūnijā stājās spēkā grozījumi Civilprocesa likumā, kuru pārejas noteikumu 77.un 78.punkts paredz, ka Šķīrējtiesu reģistrētas pastāvīgas šķīrējtiesas dibinātājam līdz 2014.gada 15.jūlijam, bija jāiesniedz Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā reglamenta grozījumi atbilstoši Civilprocesa likuma grozījumiem. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs līdz 2014.gada 15.septembrim izslēdza no Šķīrējtiesu reģistra tās šķīrējtiesas, kas nebija iesniegušas prasītas izmaiņas.

2014.gada 1.decembrī Šķīrējtiesu reģistrā ir reģistrētas 124 šķīrējtiesas³ (salīdzinājumam: 2014.gada jūnija sākumā, pirms attiecīgie Civilprocesa likuma grozījumi stājās spēkā, reģistrētu šķīrējtiesu skaits bija 214). Tātad gada laikā no Šķīrējtiesu reģistra izslēdza 91 šķīrējtiesas iestādi. Taču ievērojot to, ka Šķīrējtiesu likuma pārejas noteikumos ir noteikts termiņš līdz 2015.gada 1.jūnijam, lai šķīrējtiesas varētu izpildīt likumā prasīto, aktuālo informāciju par šķīrējtiesu skaitu, kuras izpildīja visas Šķīrējtiesu likuma prasības, būs iespējams uzzināt tikai pēc 2015.gada 1.oktobra.

Būtiski piebilst, ka Satversmes tiesa 2014.gada 28.novembrī lietā Nr. 2014-09-01 citu starpā, ir nospriedusi atzīt, ka Šķīrējtiesu likuma 24.panta pirmā daļa, ciktāl tā liedz vispārējās jurisdikcijas tiesā apstrīdēt šķīrējtiesas kompetenci, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam. Tādējādi, vēl pirms likuma spēkā stāšanās, likumdevēja būs jāparedz mehānisms, kā Šķīrējtiesu likumā un Civilprocesa likumā ietvert regulējumu, kurā nepieciešamību pieprasījusi Satversmes tiesa.

³ Aktuālais šķīrējtiesu saraksts pieejams: <http://www.ur.gov.lv/skirejtiasas.html> (sk. 01.12.2014.)

Secinājums: Formāli Valdība ir izpildījusi savu solījumu, un pieņēma nepieciešamo tiesisko regulējumu alternatīvo strīdu izšķiršanas tiesiskā regulējuma ieviešanai. Tomēr, ņemot vērā, ka gan mediācijas procesa ieviešana, gan šķīrējtiesu procesa sakārtošana ir samērā jauns regulējums, šobrīd ir grūti novērtēt, cik efektīvs būs šis regulējums, vai tas sasniegs likumprojektos nospraustos mērķus un attaisnos Valdības deklarācijā ietverto apzīmējumu „*ieviest kvalitatīvu alternatīvo strīdu izšķiršanas regulējumu*”. Taču, apstākļi, ka Satversmes tiesa jau ir atzinusi par Satversmei neatbilstošu vēl spēkā nestājušos Šķīrējtiesu likuma tiesību normu, norāda, ka Valdība nav nodrošinājusi līdzšinējā šķīrējtiesu procesa atbilstošu tiesisko regulējumu. Var apšaubīt arī Valdības izstrādātā Šķīrējtiesu likuma regulējuma kvalitāti un pilnīgumu.

1.2. Dalītā īpašuma un hipotekārās kreditēšanas tiesiskais regulējums

Valdības deklarācijā tika izvirzīts mērķis turpināt civiltiesību modernizāciju, izstrādājot arī dalītā īpašuma un hipotekārās kreditēšanas tiesisko regulējumu. Valdības rīcības plānā šī mērķa realizācijai tika izvirzīti sekojošie uzdevumi:

- 1) *„Izstrādāt un iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā normatīvo aktu paketi dalītā īpašuma tiesiskā regulējuma noteikšanai, tai skaitā, par jautājumiem, kuri skar piespiedu nomas regulējumu;*
- 2) *Izstrādāt un iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā normatīvo aktu projektus hipotekāro kreditoru interešu aizsardzībai nekustamā īpašuma atsavināšanas sabiedrības vajadzībām”.*

2014.gada 1.oktobrī stājās spēkā grozījumi likumā „**Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju**”, kuri paredz, ka turpmāk, gadījumā, ja nomniekam un zemes gabala īpašniekam, uz kura atrodas daudzdzīvokļu māja, neizdosies vienoties par piespiedu nomas maksas apmēru, tā nosakāma līdz 6% no zemes kadastrālās vērtības. Nomniekam ir tiesības vērsties tiesā, lai noteiktu piespiedu nomas apmēru. Turpmāk nomas maksa ir nosakāma, ņemot vērā, ne tikai zemes gabala kadastrālo vērtību, bet arī daudzdzīvokļu mājas kadastrālo vērtību. Ar grozījumiem ir noteikts, ka gadījumā, ja nomnieks ir atbildīgs par daudzdzīvokļu mājai pieguļošās teritorijas sakopšanu – tad ir jānosaka zemāka zemes piespiedu nomas maksa.

Būtiski, ka turpmāk nomnieks būs atbrīvots no pienākuma kompensēt zemes īpašniekam nekustamā īpašuma nodokļu maksājumu.

Ar grozījumiem noteikts, ka Ministru kabinetam līdz 2015.gada 30.septembrim jāiesniedz Saeimai likumprojekts par dalītā īpašuma tiesisko attiecību izbeigšanu starp privatizētā objekta īpašnieku un tā zemes gabala īpašnieku, uz kura atrodas privatizējamā māja.

2014.gada 13.novembrī Saeima **1.lasījumā pieņēma grozījumus Civillikumā**, kuri paredz papildināt Civillikuma normas ar jaunu „Apbūves tiesību” institūtu. Par apbūves tiesību ir uzskatāma tiesība celt un lietot uz svešas zemes gabala nedzīvojamu ēku vai inženierbūvi. Grozījumi paredz, ka apbūves tiesība tiks nostiprināta zemesgrāmatās, tā ir terminēta (ne īsāk par 10 gadiem), mantojama un atsavināma lietu tiesība. Ar šādu tiesību institūtu plānots nodrošināt regulējumu situācijās, kad uz citai personai piederošas zemes tiks būvētas nedzīvojamās ēkas vai inženiertehniskās būves.

Jānorada, ka persona, kas iegūs apbūves tiesību, savās tiesībās tiks pielīdzināta ēkas īpašnieka tiesību apjomam, bet ēka nekļūs par patstāvīgu īpašuma objektu. Apbūves tiesīgajam būs tiesības apgrūtināt ar lietu tiesībām un atsavināt tikai pašu apbūves tiesību. Pēc apbūves tiesības termiņa notecējuma vai pēc šo tiesību izbeigšanās tiesīgajai personai būs pienākums atdot zemes gabalu tā īpašniekam, neradot tam zaudējumus. Tādējādi, lai veicinātu vienota īpašuma veidošanos un stiprinātu zemes un ēkas vienotības principu, likumprojekts paredz, ka pēc apbūves tiesību notecējuma nedzīvojamās būves un inženierbūves kļūs par zemes īpašnieka īpašumu, ja puses līgumā nebūs vienojušās par kārtību, kādā zemes gabali tiek atbrīvoti no būvēm. Turklāt, zemes īpašnieks šīs būves iegūs savā īpašumā bez atlīdzības, ja līgumā puses nebūs vienojušās par samaksu.

2014.gada 13.novembrī Saeima 1.lasījumā ir izskatījusi arī attiecīgus grozījumus likumā „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību”.

Attiecībā **uz hipotekārās kreditēšanas tiesisko regulējumu**, jānorāda, ka darba grupa Hipotekārā kreditēšanas likuma izstādei, tika izveidota vēl 2012.gada februārī. 2013.gada 11.jūnijā Tieslietu ministrija sagatavoja informatīvo ziņojumu par hipotekārās kreditēšanas tiesiskā regulējuma nepilnību izvērtējumu un priekšlikumiem tā pilnveidošanai.

Hipotekārās kreditēšanas likuma izstrādes darba grupā secināts, ka patlaban nav noteikti vispārīgi principi, kas piemērojami hipotekārā kredītlīguma tiesiskajām attiecībām, un normatīvais regulējums attiecībā uz hipotekārās kreditēšanas līgumiem ir sadrumstalots un nepārskatāms. Tāpat tirgū konstatēta virkne problēmu, kurām nepieciešami risinājumi. Pašlaik nav informācijas par šī likumprojekta sagatavošanas gaitu un virzību izskatīšanai Saeimā.

Vienlaikus jānorāda, ka 2014.gada 25.septembrī Saeima 3.lasījumā pieņēma grozījumus „Maksātnespējas likumā”, paredzot attiecināt tā saukto „*nolikto atslēgu principu*” maksātnespējas procesā iesaistītajiem īpašumiem. Saskaņā ar minēto principu, pēc tam, kad pārdota kredīta nodrošinājumam iekļātā manta, nodrošinātie kreditori (parasti – bankas), zaudē savas prasījuma tiesības un atlikušās parādnieka saistības tiek dzēstas. Grozījumos ir noteikts, ka līdz ar pamatsaistību dzēšanu, izbeidzas arī visas papildus (blakus)

saistības. Turklāt, šāda kārtība ir attiecināma tikai uz tādiem gadījumiem, kad maksātnespējas procesā tiek pārdots parādnieka mājoklis.

Paredzētie grozījumi stāsies spēkā 2015.gada 1.janvārī.

Secinājums: Valdības deklarācijā noteiktais solījums tika izpildīts tikai daļēji. Nav efektīva mehānisma, kā panākt zemes īpašuma un ēkas īpašuma konsolidēšanu vienā vienībā. Pašreizējās dalītā īpašuma regulējuma sakārtošanas iezīmes, nedod drošu un nepārprotamu signālu, ka šis jautājums varētu tikt atrisināts tuvākajā laikā.

Attiecībā uz hipotekārās kreditēšanās likumprojekta pieņemšanu, jānorāda, ka šī regulējuma realizēšana dzīvē ieilga. Maksātnespējas likumā iekļautas t.s. „nolikto atslēgu princips” aizvien ir nopietnu strīdu priekšmets un tāpēc pieļaujams, ka šis regulējums tiks drīzumā mainīts.

2. Tiesu sistēmas reforma

Valdības deklarācijā tika izvirzīts mērķis turpināt tiesu sistēmas reformu, lai sekmētu tādu no taisnīgas tiesas jēdziena izrietošu tiesu varas pamatvērtību realizāciju kā efektīva un cilvēktiesībām atbilstoša tiesas procesa norise saprātīgā termiņā, kā arī lai izlīdzinātu tiesu noslodzi Rīgā un Latvijas reģionos. Valdības rīcības plānā šī mērķa realizācijai tika izvirzīti sekojošie uzdevumi:

- a) *Izstrādāt un iesniegt Saeimā priekšlikumus grozījumiem normatīvajos aktos, lai nodrošinātu tiesu kompetenču pārdales civillietās īstenošanu;*
- b) *Izstrādāt un iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu par tiesu darba organizāciju un iespējām sekmēt tiesu darba efektivitāti, pārskatot tiesu darbības teritorijas;*
- c) *Izstrādāt un iesniegts Saeimā priekšlikumus grozījumiem likumā „Par tiesu varu”, kā arī atbilstoši noteiktajai kārtībai izstrādāt un iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā pakārtoto Ministru kabineta noteikumu projektus, lai izlīdzinātu tiesu noslodzi un paātrinātu lietu izskatīšanas termiņus.*

Tiesu sistēmā pašlaik noris darbs pie apgabaltiesām kā pirmās instances tiesām piekritīgo lietu kompetenču pārdales. 2014.gada 30.oktobrī Saeima galīgajā lasījumā pieņēma grozījumus **likumā „Par tiesu varu”**, kuri paredz, ka no 2015.gada 1.marta Siguldas

tiesa tiks pievienota Rīgas rajona tiesai, bet Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesai. Ar grozījumiem ir paredzēts sākot ar 2015.gada 1.martu noteikt jaunu tiesnešu skaitu rajona (pilsētas) tiesās.

Kopumā jānorāda, ka 2015.gadā tiesu sistēmā gaidāmas būtiskas izmaiņas: Augstākās tiesas Krimināllietu palātas likvidācija, tiesu darbības teritorijas pārskatīšana, kas pēc būtības nozīme, ka Rīgā lietas pēc nejaušības principa skatīs jebkura, nevis konkrēta rajona tiesa.

2014.gada 30.oktobrī tika pieņemti **grozījumi Civilprocesa likumā**, kuri paredz, ka:

1) izpildu raksti, kuri iesniegti izpildei saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 299.pantu pieņemtajiem Eiropas Padomes, Komisijas vai Eiropas Centrālās bankas aktiem, turpmāk tiks iesniegti piedzinējam uz viņa rakstveida lūguma pamata Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa (iepriekš – Rīgas Centra rajona tiesa);

2) lietas par bērna prettiesisku pārvienošanu pāri robežai uz ārvalsti vai aizturēšanu ārvalstī, ja bērna dzīvesvieta ir Latvijā/citā valstī – tiek izskatītas Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesā (iepriekš- pēc pieteicējas deklarētās dzīvesvietas);

Paredzēts, ka minētie grozījumi stāsies spēkā 2015.gada 1.martā.

2014.gada 30.oktobrī tika pieņemti **arī grozījumi Civilprocesa likumā** attiecībā uz „tīro tiesu instanču” modeļa pakāpenisku ieviešanu, paredzot, ka:

1) Rajona (pilsētas) tiesa izskata civillietas kā pirmās instances tiesa;

-Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa izskata lietas, kuru materiālos ir iekļauts valsts noslēpuma objekts, un lietas par patenttiesību, pusvadītāju izstrādājumu tipogrāfiju, dizainparaugu, preču zīmju un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu aizsardzību;

-Rajona (pilsētas) tiesas zemesgrāmatu nodaļa izskata pieteikumus par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu un saistību piespiedu izpildīšanu brīdinājuma kārtībā, kā arī pieteikumus par izsoles aktu apstiprināšanu, izņemot to apstiprināšanu maksātnespējas procesa lietās;

2) Apgabaltiesa kā apelācijas instance izskata lietas apelācijas kārtībā;

3) Augstākā tiesa kā kasācijas instance izskata lietas kasācijas kārtībā.

Paredzēts, ka minētie grozījumi stāsies spēkā 2015.gada 1.janvārī.

Līdz šim, lai īstenotu tiesu kompetenču pārdali un pāreju uz „tīro instanču” tiesām, ir veikti šādi pasākumi:

- 1) 2014.gada 4.janvārī stājās spēkā grozījumi Civilprocesa likumā, paredzot, ka ja prasības summa pārsniedz EUR 210 000, piekritība ir noteikta rajona (pilsētas) tiesām, nevis apgabaltiesām;
- 2) 2014.gada 4.janvārī stājās spēkā grozījumi Civilprocesa likumā, papildinot likumu ar 32¹.pantu, kas paredz iespēju pārdalīt jeb nodot lietas citai tiesai ar mērķi izlīdzināt noslodzi. Minētajai normai ir pārejas raksturs, jo saskaņā ar Civilprocesa likuma pārejas noteikumu 76.punktu, minētais pants zaudē spēku ar 2016.gada 31.decembri, jeb ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas darbības beigām.

Secinājums: Valdība ir veikusi vairākus radikālus soļus atsevišķu tiesu reorganizācija. Turpināta 2013.gadā aizsāktā tendence specializēto tiesu ieviešanai. Par šādas izvēles ilglaicīgo efektu pagaidām grūti spriest.

Jānorāda, ka pārslodzes mazināšanai radītais lietu pārdales mehānisms galvenokārt attiecas uz Rīgas tiesu namu slodzes samazināšanu. Visnoslogotākā tiesa valstī – Rīgas apgabaltiesa kopš 2014.gada sākuma nodevusi citu Latvijas tiesu apgabalu tiesām apjomīgu Rīgā ierosināto civillietu apjomu. Tomēr, tas ir tikai pagaidu līdzeklis, tas nerisina problēmu kopumā. Neskatoties uz to, ka grozījumi ir ieviesti, lai atslogotu Rīgas tiesas, jāatzīst, ka tas automātiski nepadara lietu izskatīšanu efektīvāku. Bieži, tas uzliek papildu slogu lietas dalībniekiem – tiesas tiek nodotas izskatīšanai tiesām attālākos reģionos (piemēram, Liepājas tiesa, Rēzeknes tiesa), kā rezultātā lietas dalībnieki ir spiesti mērot garus attālumus, lai ierastos uz tiesas sēdi.

Šobrīd ir grūti novērtēt par cik procentiem samazinājās tiesu noslodze, un vai ieviestie grozījumi sasniedza savu mērķi – lietu izskatīšanas laika samazināšanu. Tomēr, nevar noliegt, ka tiesu sistēmas reforma virzās uz priekšu – ir pieņemti būtiski grozījumi procesuālajos likumos, likumā „Par tiesu varu”. Taču, par rezultātiem varēs spriest tikai pēc pārejas uz „tīro instanču” tiesas modeli, pabeigšanas.

3. Investoru tiesiskā aizsardzība

Valdības deklarācijā tika izvirzīts mērķis turpināt izstrādāt un ieviest komercdarbības izaugsmi un investoru tiesisko aizsardzību veicinošu tiesisko regulējumu, kā arī uzlabot intelektuālā īpašuma un maksātnespējas tiesisko regulējumu, īpašu uzmanību pievēršot maksātnespējas administratoru darbības pilnveidošanai. Valdības rīcības plānā šī mērķa realizācijai tika izvirzīts uzdevums „*veicināt Rūpnieciskā īpašuma likumprojekta un saistīto likumprojektu izskatīšanu un pieņemšanu Saeimā un atbilstoši noteiktajai kārtībai izstrādāt un iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā nepieciešamos normatīvo aktu projektus likumprojekta „Rūpnieciskā īpašuma likums” ieviešanai ar mērķi veicināt rūpnieciskā īpašuma aizsardzību*”.

2014.gada 27.novembrī Saeima 1.lasījumā tika izskatīts **Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likums**, kura mērķis ir veicināt rūpnieciskā īpašuma aizsardzību.

Likumprojekts paredz procedūras un tiesiskās attiecības, kas attiecas uz rūpnieciskā īpašuma tiesību reģistrāciju Latvijas Republikas Patentu valdē, reglamentē Rūpnieciskā īpašuma Apelācijas padomes darbības tiesisko pamatus, kā arī profesionālo patentpilnvarnieku darbības tiesiskos pamatus. Šī likuma uzdevums - rūpnieciskā īpašuma tiesiskās aizsardzības regulējuma vienota reglamentācija komersantu interesēs. Kā galveno aktuālo problēmu var minēt regulējuma sadrumstalotību, kā rezultātā Patentu valdes vesto reģistru kārtošanas procedūras, prasības iesniedzamiem dokumentiem ir aprakstītas katrā speciālajā rūpnieciskā īpašuma tiesību aktā, vai arī tās netiek regulētas vispār.

Paredzēts, ka likums stāsies spēkā 2016.gada 1.janvārī.

2014.gada 10.oktobrī tika izsludināti „**Grozījumi „Maksātnespējas likumā”**”, kuru mērķis, citu starpā, bija maksātnespējas administratoru darbības sakārtošana. Grozījumi Maksātnespējas likumā stāsies spēkā 2015.gada 1.janvārī. Likumprojekta anotācijā ir paredzēts, ka šobrīd Maksātnespējas likums noteic plašas maksātnespējas administratora pilnvaras, tomēr nedz Maksātnespējas likums, nedz citi normatīvie akti neparedz maksātnespējas administratora profesijas statusu, un līdz ar to – izrietošos pienākumus un ierobežojumus. Kā rezultātā netiek nodrošināts pienācīgs maksātnespējas administratoru kontroles un atbildības mehānisms.

Likumprojektā ir noteikts, ka turpmāk maksātnespējas administratora amats ir pielīdzināms valsts amatpersonas amatam, tādējādi paredzot arī attiecīgus ierobežojumus un stingrāku atbildību. Grozījumos ir paredzēts, ka turpmāk administratora prettiesiska rīcība varēs būt iemesls sertifikāta darbības izbeigšanai arī gadījumos, kad maksātnespējas administrators ir pieļāvis rupju Administratoru asociācijas izstrādātā administratoru profesionālās ētikas kodeksa pārkāpumu. Tāpat, tiek palielināta administratora loma tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna sagatavošanas un saskaņošanas kontrolē, tostarp kreditoru prasījumu pamatotības

izvērtēšanā, kā arī tiek noteikts, ka maksātnespējas administratora atcelšanas gadījumā, jaunu kandidātu izvēlies, un tiesai ieteiks Maksātnespējas administrācija, nevis kreditoru sapulce.

2014.gada 30.oktobrī tika pieņemti arī grozījumi likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā”, kuri papildināja valsts amatpersonu loku ar maksātnespējas administratoru. Paredzēts, ka grozījumi stāsies spēkā no 2015.gada 1.jūlija.

Kopumā grozījumos paredzētais regulējums nodrošina administratoru darbības uzraudzības sistēmas pilnveidošanu, administratora atbildības līmeņa celšanos un darbības caurspīdīgumu un profesijas prestiža celšanos.

Secinājums: Jānorāda, ka kopumā Valdība tikai daļēji izpildīja Valdības rīcības plānā nospraustus mērķus. Ievērojot, ka Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likuma stāšanās spēks ir noteikts tikai uz 2016.gada 1.janvāri, pašlaik ir grūti prognozēt likumprojekta saturu.

Attiecībā uz maksātnespējas administratoru darbības sakārtošanu, jāpiebilst, ka šo grozījumu ietekmi uz maksātnespējas procesu vērtēt ir pārāgri un to efektīgumu būs iespējams novērtēt tikai pēc šo normu piemērošanas dzīvē.

4. Administratīvo pārkāpumu sistēmas modernizācija

Valdības deklarācijā tika izvirzīts mērķis nostiprināt likuma varas principu tiesību pārkāpumu gadījumos, īpašumu uzmanību pievēršot kriminālsodu izpildes un administratīvo pārkāpumu sistēmas modernizācijai, lai tuvinātu tās Eiropas Savienības tiesību telpai. Valdības rīcības plānā šī mērķa realizācijai tika izvirzīts uzdevums „*iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā Administratīvo pārkāpumu procesa likumprojektu, kā arī izstrādāt plānu nozaru kodifikācijas ieviešanai administratīvo pārkāpumu jomā*”.

2014.gada 13.novembrī Saeimā 1.lasījumā tika izskatīts **Administratīvo pārkāpumu procesa likumprojekts**. Plānots, ka šis likumprojekts padarīs vieglāk uztveramu, efektīvāku un vieglāk piemērojamu atbildības regulējumu administratīvo pārkāpumu jomā, kodificējot vispārīgo daļu, padarot vienotu sodu sistēmu un procesuālo kārtību. Savukārt atbildība par administratīvajiem pārkāpumiem tiks paredzēta speciālajos likumos.

Ar jauno regulējumu ir plānots sakārtot administratīvo sodu sistēmu, nodrošināt vieglāku orientēšanos pārkāpumos un sodos, vienlaikus nodrošinot ātrāku, efektīvāku administratīvo sodu piemērošanas procesu un soda neizbēgamības principa īstenošanu. Likumprojektā paredzēts, ka turpmāk sākotnējo lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā visos gadījumos pieņems iestādes

amatpersona, bet tiesa to pārskatīs. Tādējādi, tiesai vairs netiek paredzēta kompetence sākotnējā lēmuma pieņemšanā. Tiesas kontrolei būs pakļauta administratīvā pārkāpuma lietā pieņemtā lēmuma tiesiskuma un pamatotības izvērtēšana. Savukārt par blakus sūdzību un apelācijas sūdzību virzību lems apgabaltiesa, nevis gan rajona (pilsētas) tiesa, gan apgabaltiesa, kā to pašlaik paredz Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss⁴.

Jānorāda, ka tiesas kompetencē vairs neietilps ar soda izpildi saistīto jautājumu izpilde. Pēc nolēmuma spēkā stāšanās tiesa nekavējoties nosūtīs administratīvā pārkāpuma lietu iestādei nolēmuma izpildei un lietas glabāšanai. Izņēmums ir paredzēts tikai attiecībā uz iestādes sodas izpildes ietvaros pieņemtajiem lēmumiem vai veiktajām darbībām, kas skar būtiskas sodītās personas tiesības vai tiesiskās intereses vai arī būtiski apgrūtina sodītās personas tiesību vai tiesisko interešu īstenošanai. Turpmāk par šādiem lēmumiem un darbībām sodītā persona varēs iesniegt sūdzību iestādes vadītājam, bet iestādes vadītāja lēmumu pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesā.

Likumprojekta paredzamais spēkā stāšanās laiks ir 2017.gada 1.janvāris.

Secinājums: Ņemot vērā, ka likumprojekts atrodas Saeimā pirms 2.lasījuma un tā paredzamais spēkā stāšanās laiks ir noteikts 2017.gada 1.janvāris, pašlaik ir grūti prognozēt, kāda būs likuma gala redakcija. Valdība ir izpildījusi Valdības rīcības plānā nosprausto mērķi, iesniedzot minēto likumprojektu izskatīšanai Saeimā. Par likumprojekta rezultātiem un satura piepildījumu būs iespējams spriest tikai pēc to ieviešanas praksē.

SECINĀJUMU APKOPOJUMS

1. Civiltiesību modernizācijas jomā:

1.1. Formāli Valdība ir izpildījusi savu solījumu, un pieņēma nepieciešamo tiesisko regulējumu **alternatīvo strīdu izšķiršanas tiesiskā regulējuma ieviešanai**. Tomēr, ņemot vērā, ka gan mediācijas procesa ieviešana, gan šķīrējtiesu procesa sakārtošana ir samērā jauns regulējums, šobrīd ir grūti novērtēt, cik efektīvs būs šis regulējums, vai tas sasniegs likumprojektos nospraustos mērķus un attaisnos Valdības deklarācijā ietverto apzīmējumu „*ieviest kvalitatīvu alternatīvo strīdu izšķiršanas regulējumu*”. Taču, apstāklis, ka Satversmes tiesa jau ir atzinusi par Satversmei neatbilstošu vēl spēkā nestājušos Šķīrējtiesu likuma tiesību normu, norāda, ka Valdība

⁴ Ilze Andruškina - „Pārmaiņas administratīvo pārkāpumu jomā: tiesvedības process un tiesas kompetence”, 23.05.2014. Publikācija pieejama: <http://m.lvportals.lv/visi/viedokli/263220-parmainas-administrativo-parkapumu-joma-tiesvedibas-process-un-tiesas-kompetence/> (sk. 02.12.2014.)

nav nodrošinājusi līdzšinējā šķīrējtiesu procesa atbilstošu tiesisko regulējumu. Var apšaubīt arī Valdības izstrādātā Šķīrējtiesu likuma regulējuma kvalitāti un pilnīgumu;

1.2. Valdības deklarācijā noteiktais solījums par **dalītā īpašuma un hipotekārā kreditēšanas tiesiskā regulējuma** ieviešanu tika izpildīts tikai daļēji. Nav efektīva mehānisma, kā panākt zemes īpašuma un ēkas īpašuma konsolidēšanu vienā vienībā. Pašreizējās dalītā īpašuma regulējuma sakārtošanas iezīmes, nedod drošu un nepārprotamu signālu, ka šis jautājums varētu tikt atrisināts tuvākajā laikā.

Attiecībā uz hipotekārās kreditēšanās likumprojekta pieņemšanu, jānorāda, ka šī regulējuma realizēšana dzīvē ieilga. Maksātnespējas likumā iekļautas t.s. „nolikto atslēgu princips” aizvien ir nopietnu strīdu priekšmets un tāpēc pieļaujams, ka šis regulējums tiks drīzumā mainīts.

2. Tiesu sistēmas reformas jomā:

Valdība ir veikusi vairākus radikālus soļus atsevišķu **tiesu reorganizācijā**. Turpināta 2013.gadā aizsāktā tendence specializēto tiesu ieviešanai. Par šādas izvēles ilglaicīgo efektu pagaidām grūti spriest.

Jānorāda, ka pārslodzes mazināšanai radītais lietu pārdales mehānisms galvenokārt attiecas uz Rīgas tiesu namu slodzes samazināšanu. Visnoslogotākā tiesa valstī – Rīgas apgabaltiesa kopš 2014.gada sākuma nodevusi citu Latvijas tiesu apgabalu tiesām apjomīgu Rīgā ierosināto civillietu apjomu. Tomēr, tas ir tikai pagaidu līdzeklis, tas nerisina problēmu kopumā. Neskatoties uz to, ka grozījumi ir ieviesti, lai atslogotu Rīgas tiesas, jāatzīst, ka tas automātiski nepadara lietu izskatīšanu efektīvāku. Bieži, tas uzliek papildu slogu lietas dalībniekiem – tiesas tiek nodotas izskatīšanai tiesām attālākos reģionos (piemēram, Liepājas tiesa, Rēzeknes tiesa), kā rezultātā lietas dalībnieki ir spiesti mērot garus attālumus, lai ierastos uz tiesas sēdi.

Šobrīd ir grūti novērtēt par cik procentiem samazinājās tiesu noslodze, un vai ieviestie grozījumi sasniedza savu mērķi – lietu izskatīšanas laika samazināšanu. Tomēr, nevar noliegt, ka tiesu sistēmas reforma virzās uz priekšu – ir pieņemti būtiski grozījumi procesuālajos likumos, likumā „Par tiesu varu”. Taču, par rezultātiem varēs spriest tikai pēc pārejas uz „tīro instanču” tiesas modeli, pabeigšanas.

3. Investoru tiesiskās aizsardzības jomā

Jānorāda, ka kopumā Valdība tikai daļēji izpildīja Valdības rīcības plānā nospraustus mērķus. Ievērojot, ka **Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likuma** stāšanās spēks ir noteikts tikai uz 2016.gada 1.janvāri, pašlaik ir grūti prognozēt likumprojekta saturu.

Attiecībā uz **maksātnespējas administratoru darbības sakārtošanu**, jāpiebilst, ka šo grozījumu ietekmi uz maksātnespējas procesu vērtēt ir pārāgri un to efektīgumu būs iespējams novērtēt tikai pēc šo normu piemērošanas dzīvē.

4. Administratīvo pārkāpumu sistēmas modernizācijas jomā:

Ņemot vērā, ka likumprojekts atrodas Saeimā pirms 2.lasījuma un tā paredzamais spēkā stāšanās laiks ir noteikts 2017.gada 1.janvāris, pašlaik ir grūti prognozēt, kāda būs likuma gala redakcija. Valdība ir izpildījusi Valdības rīcības plānā nosprausto mērķi, iesniedzot minēto likumprojektu izskatīšanai Saeimā. Par likumprojekta rezultātiem un satura papildījumu būs iespējams spriest tikai pēc to ieviešanas praksē.